

«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»

Ректори Донишгоҳи байналмиллалии
забонҳои ҳориҷии Тоҷикистон
ба номи С. Улугзода
доктори илми филология, профессор

Гулназарзода Ж. Б.

«5» апрели соли 2023

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар ба диссертатсияи Каримова Ҳилола Қодиралиевна дар мавзуи «Тасвири бадеи воқеияти иҷтимоӣ дар насири мустанади Ӯрун Қӯҳзод» барои дарёфти дараҷаи илми доктори фалсафа (PhD) – доктор аз рӯйи ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020501 – Адабиёти тоҷик)

Мутобиқати муҳтавои диссертатсия ба ихтисос ё соҳаи илм.

Диссертатсияи Каримова Ҳилола Қодиралиевна дар мавзуи «Тасвири бадеи воқеияти иҷтимоӣ дар насири мустанади Ӯрун Қӯҳзод» ба банди 5-уми баҳши «Соҳаҳои таҳқиқот»-и шиносномаи ихтисоси илми 6D020500 – Филология (6D020501 – Адабиёти тоҷик) мувоғиқат мекунад.

Адабиёти бадеӣ аз қадимулайём ба воқеаҳои муҳимми рӯз ва маърифати иҷтимоии ҷомеаи инсонӣ ҷиддан даҳолат намуда, таваҷҷуҳи кишрҳои гуногуни ҷомеаро ба муҳимтарин масъалаҳои давру замон пайваста ҷалб менамояд ва ин холат боиси дар осори бадеӣ мавқеъ пайдо кардани оҳангҳои публисистӣ мегардад. Вобаста ба ин метавон гуфт, ки рушду такомули адабиёти бадеӣ ба фаъолияти публисистии адибон низ иртибот дорад. Дар насири муосири тоҷик, баҳусус насири мустанад, воқеияти иҷтимоӣ дар эҷодиёти нависандагон мавқеи аввалиндарача пайдо мекунад, ки минбаъд дар ҷараёни адабии реализм дар навъҳои гуногуни адабӣ рушду инкишоф мейбад.

Ба тасвир овардани воқеияти иҷтимоӣ ва таҳлилу таҳқики ҳаводиси зиндагӣ аз эҷодиёти С.Айнӣ оғоз ёфта, минбаъд дар насири Ҷ.Икромӣ, С.Улугзода, Р.Ҷалил ва носирони насли ҷавон инкишоф мейбад. Ба

мушоҳида гирифтани ҳаёти вожеӣ ва ҳамаҷониба ба тасвир қашидани он мөхияти насири муосири тоҷикро дар ҷараёни реализм ташкил медиҳад, ки дар садаи XX рушду ташаккул ёфтааст. Урун Кӯҳзод аз оғози фаъолияти эҷодии ҳуд ба масъалаҳои мубрами чомеа таваҷҷуҳ зоҳир намуда, дар асарҳояш вожеияти иҷтимоиро мавриди таҳқики бадеӣ карор додааст.

Мавриди зикр аст, ки агарчи роҷеъ ба фаъолияти эҷодии Урун Кӯҳзод, маҳсусан ҳикоёту очеркҳояш таълифоти зиёди адабиётшиносӣ манзур гардида бошанд ҳам, аммо пажуҳиши мӯкаммалу ҳамаҷониба доир ба насири мустанади нависанда то қунун анҷом дода нашудааст. Аз ин ҷиҳат, диссертасияи Каримова Ҳилола Қодиралиевна дар мавзуи «Тасвири бадеии вожеияти иҷтимоӣ дар насири мустанади Урун Кӯҳзод» дар муайян намудани мавқеи нависанда дар насири мустанади муосири тоҷик мухим ва саривактӣ мебошад.

Саҳми шаҳсии довталаб дар ҳалли масъалаи илмӣ ё коркарди проблемаи илмӣ бо арзёбии аҳаммияти он. Мубрамиву зарурати таҳқик, дараҷаи омузиши он, вазифаи асосии масъалаҳои таҳқиқшаванда, навғонҳои таҳқик, мөхияти назарию амалии он, соҳтори умумии кор. инчунин нуктаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда ва хулоsavу натиҷагириҳои муаллиф саҳм ва нуктаи назари ҳоси ўро нисбат ба мавзуи пажуҳиш инъикос мекунанд. Саҳми шаҳсии муаллиф дар омузиши назария ва консепсияҳои мӯҳакқиқони ватанию ҳориҷӣ дар робита ба мавзуи баҳси диссертасия, таҳлилу баррасии онҳо, омода намудани мақолаву суханрониҳо зоҳир мешавад. Муаллиф ба таҳқики масъалаи илмӣ аз методҳои адабиётшиносӣ истифода карда, равия ва ҷараёнҳои нави пажуҳиши адабиётро ба эътибор гирифтааст.

Муаллиф дар рисола бо назардошти таҳқики ҷанбаҳои гуногуни насири мустанади Урун Кӯҳзод ва вобаста ба масъалагузории мушахҳас аз методҳои таъриҳӣ, таъриҳӣ-мукоисавӣ, сифативу миқдорӣ, оморӣ ва дастовардҳои нави адабиётшиносии муосир истифода кардааст. Тибқи андешаи муаллиф, бо вучуди сершумор будани мӯҳакқиқони осори Урун Кӯҳзод, дар масъалаи

таъйини чойгоҳи ў дар насири мустанад то кунун рисолаи илмӣ гаълиф нагардидааст.

Аз ин рӯ, бо масъулият метавон иддао кард, ки диссертатсияи аз ҷониби Каримова Ҳилола анҷомёфта бо назардошти мураттаб баён шудани мавзуъ ва тарҳи мантиқан мунаzzам доштани бобу фаслҳо ва нуктаҳои мухимми химояшаванда кобили пазириш аст.

Натиҷаҳои мушаҳҳаси илмӣ, ки барои он ба довталаб додани дараҷаи илмии дархостшаванда мумкин аст.

Диссертатсияи Каримова Ҳилола Қодиралиевна аз муқаддима, се боб. ҳулоса ва рӯйхати адабиёт иборат буда, дар робита бо такозои масъалаҳои кобили баррасӣ ҳар боб ба фаслҳои алоҳида (8 фасл) чудо карда шудааст.

Навғонии илмии таҳқик дар он зуҳур мекунад, ки ҳарчанд дар ҳусуси Ӯрун Қӯҳзод ва осори бадеи ў дар адабиёт таълифоти гуногуне ба анҷом расидааст, аммо асарҳои адиб аз нигоҳи мустанадият ва воқеалисандӣ то ҳол мавзуи таҳқики диссертационӣ карор нагирифтааст ва ин ҷиҳатро диссертант ҳуб ба иҷро расонидааст. Дар диссертатсия осори Ӯ. Қӯҳзод аз нуктаи назари ҳадафи эҷодӣ, замон ва макон, ҳақиқати таъриҳӣ, муносибати муаллиф ба воқеаҳо ва иштироки бевоситаи ў дар онҳо таҳқик шудааст. Ҳадафи ў таҳқики насири мустанад ва ҷанбаҳои иҷтимоӣ осори Ӯрун Қӯҳзод мебошад.

Аҳаммияти назари ва амалии таҳқик бо он асос меёбад, ки натиҷаҳои илмии он дар дараҷаи муайян дар тақмили баязе масъалаҳои назарии насири мустанади тоҷик замина мегузорад. Диссертант баязе меъёрҳои эҷоди наср, аз ҷумла, интиҳоби мавзуъ, омӯзишу маърифати он, таҳия ва тарҳи асар, қонунмандиҳои тасвир, маҳорати тасвиргароӣ ва образофариро бо диди тоза таҳлилу баррасӣ намудааст, ки дар таҳқими назарияи осори мустанад басо зарур мебошанд. Дар муқаддимаи диссертатсия тибки муқаррарот дараҷаи омӯзишу пажӯҳиш, мақсаду вазифаҳои асосӣ, ҷанбаҳои назарии амалии диссертатсия ва навғониҳои таҳқик баён гардида, саҳми шахсии муаллиф, сарчашмаҳо ва манобеи таҳқик, арзиши назарӣ ва амалии он, асосҳои

методологии таҳқиқ, нуктаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда, татбиқи натиҷаи таҳқиқот ва адабиёти истифодашуда тавсиф гардидааст.

Нуктаи муҳимми рисола, ки таваҷҷуҳи қасро ҷалб мекунад, соҳтори диссертатсия аст, ки низоми муайяни илмӣ дорад, инчунин тартиби таҳқиқи мавзӯъ барои зина ба зина ҳал гардидани вазифаҳои ба миён гузашта ва дар маҷмуъ, ҳосил шудани тарҳи комили пажуҳиш мусоидат менамояд. Бобу фаслҳои кор пахтӯҳои гуногуни мавзӯъро фаро гирифта, ба ҳам алоқамандии мантиқӣ доранд.

Боби якуми диссертатсия «Инъикоси воқеияти иҷтимоӣ дар осори бадеӣ» унвон дошта, аз се фасл иборат аст. Фасли аввали боб «Таҷассуми раванди воқеии ҳаёт дар насрин мустанад» ном гирифтааст. Ин фасл моҳияти назариявӣ дошта, масъалаҳои шинохти насрин мустанад ва тайиноту ташаккули онро фарогир аст. Дар ин фасл муаллиф кӯшиш намудааст, ки дар такя ба адабиёти назариявию илмӣ моҳият, ҳадаф ва вижагиҳои насрин мустанадро ҳамчун навъи адабиёг бозгӯ намуда, пайванди воқеият ва замонро дар насрин мустанад нишон дихад. Ба ҳам овардани назарияҳои муҳакқикони насрин мустанад тавғиқоти ҳамин қисмати диссертатсия аст. Дар натиҷаи ба ҳам киёс кардани назариёти муҳакқикони ватанию хориҷӣ дар мавриди шинохти насрин мустанад ва собиқаи он дар гузашта муаллиф ба хулосае меояд, ки равшантарин вижагии насрин мустанади адабиёти тоҷик дар замони мусир ҷанбаи қавӣ доштани заминай воқеии он аст. Дар адабиёти мусир нависандагон ба воқеияти иҷтимоӣ хеле амиқ сар фурӯ бурда, лавҳаҳои ҳаёти чомеаро ба маърази таҳқиқи бадеӣ қашиданд. Онҳо чехраҳои мусбату манғӣ ва мураккаби инсониро оғариданд, ки дар асоси як манзараи рӯзгор, як рафттору кирдори ӯ ҳаёти гузаштаю имрӯза ва ояндаашро метавон пеши назар овард.

Фасли дуюми боби аввал «Ҷанбаҳои публицистии осори бадеии Ӯрун Кӯҳзод» ном дошта, дар он диссертант муҳимтарин падидаҳои фаъолияти адабии нависандаро ба таҳқиқ қашидааст. Дар ин қисмат ҷанбаҳои публицистии осори бадеии адиб мавриди таҳқиқ карор гирифтааст. Ҷанбаҳои

публitsистї дар асарҳои бадеии Урун Кӯҳзод пурқувват буда, дар онҳо симоҳои воқеии дорои хислату характерҳои хоса мұчассам гаштаанд. Ин масъаларо муаллиф ба риштai таҳлилу таҳқик кashiда, ба хulosae омадааст, ки бештари осори бадеии Урун Кӯҳзод дорои оҳанги иҷтимоӣ ва ҷанбаи публitsистї мебошад.

Унвони фасли сеюми боби аввал «Воқеият ва тасвири бадеии он дар романи «Ҳайҷо» буда, муаллиф дар ин қисмати кор ба баррасии романи таърихии «Ҳайҷо» пардохта, ин романро бо романҳои дигари нависандагони мусир мавриди қиёс қарор додааст. Таҳлили муқоисавӣ ба диссертант имкон медиҳад, ки руҳи публitsистї ва воқеъбинонаи асари Кӯҳзодро ҳарчи возехтар ошкор созад. Хulosai диссертант az баррасии ин фасл ҳамин аст, ки романи «Ҳайҷо» бо зикри воқеияти замон ва баёни ҳақиқат аз дигар асарҳои нависанда фарқ мекунад.

Боби дуюми диссертатсия «Вижагиҳои мавзӯй ва жанрии насли мустанади Урун Кӯҳзод» унвон гирифтааст, ки дар он муаллиф ба мавзӯй, мундариҷа, хосса, шакли осори мустанади Урун Кӯҳзод таваҷҷуҳ намуда, онро аз нигоҳи жанр ва мавқеи муаллиф дар инъикоси масъалаҳои рӯз мавриди баррасӣ қарор додааст. Ҳангоми таҳлил ва таҳқики вижагиҳои мавзунию жанрии насли мустанади Урун Кӯҳзод диссертант ба натиҷае расидааст, ки адиб чун як таҳлилгари фаъол масъалаҳои мубрамро ба таври ҳамеша бо назари таҳқикиву мушоҳидai ҳуд назорат карда метавонад.

Дар фасли аввали боби дуюм «Мавзӯй ва муҳтавои осори публitsистии адиб» вижагиҳои соҳторӣ ва мавзуии осори мустанади У. Кӯҳзод мавриди омузиш қарор гирифтаанд. Муаллиф дар ин фасл муҳтавои мавзуъҳоеро, ки нависанда дар насли мустанади хеш интиҳоб намудааст, шарҳ дода, исбот намудааст, ки мавзӯй ва масъалаҳои доги рӯз ва ҳассоси ҷомеаи мусир аз аввал Урун Кӯҳзодро ҷиддан ба ташвиш овардааст ва нависанда паҳлухои гуногуни масъалаҳои сиёсӣ ва иҷтимоию фарҳангиро дар осори мустанад мавриди муҳокима қарор додааст.

Фасли дуюми ҳамин боб «Мавқеи муаллиф – ноқил дар насири мустанади нависанда» ном дорад, ки дар он диссертант чойгохи муаллиф – ноқилро дар насири мустанади Үрун Күхзод дар асоси тахлили осори адаб муйян намудааст. Дар бештари ёддошту очерк ва мақолаҳо ба монанди «Дардош нимгуфта монд», «Адаб ва замон», «Рўйи гарм ва сухани нарм», «Муроциат ба мардум», «Дар машварати адабони ҷавон» нависанда иштирокчии бевосита аст, ки ин ҷиҳат дар диссертатсия мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

Дар фасли сеюми боби дуюм – «Корбасти имконоти жанрӣ дар публитистикаи бадеии Үрун Күхзод» муаллиф суханро аз тахлили назарии жанрҳои насири мустанад дар адабиёти муосири тоҷик шуруъ карда, баъдан ба баррасии осори бадеии публитистии нависанда аз нигоҳи жанр рӯ меорад ва тазаккур медиҳад, ки дар осори Үрун Күхзод гуногунжанрӣ ба назар мерасад. Дар баррасии ин фасл диссертант ҷунин ҳулоса мебарорад, ки Үрун Күхзод аз он адабонест, ки бо назардошти моҳияти иҷтимоии навиштаҳояш ҷузъиёти ҳар як жанрро дар ҷойи худ истифода карда, дар ниҳоят сабки ҳоси ҳудро шакл мебахшад.

Боби сеюми диссертатсия ба «Таносуби воқеият ва бадеият дар насири мустанади Ү. Күхзод» бахшида шудааст. Дар фасли аввали ин боб – «Воқеият ва бадеият дар насири мустанад» забон ва услуби осори Үрун Күхзод мавриди пажӯҳиш қарор гирифтааст. Ба андешаи муаллифи рисола, Үрун Күхзод услуги ба худ ҳос дорад ва осораш пур аз андарз, нешҳанд ва зарофат аст. Ин услуги ҳосса дар мисоли памфлету фелетонҳои адаб таъкид гардидааст. «Нақши воситахои тасвири бадеӣ дар тасвири бадии воқеияти иҷтимоӣ», ки мавзуи фасли дуюми боби сеюм аст, нишон медиҳад, ки санъатҳои бадеӣ дар осори адабон мавқеи муйян дорад. Муаллиф дар ин фасл иброз медорад, ки санъатҳои бадеӣ дар осори публитистӣ низ ба кор бурда мешаванд ва андешаи ҳудро бо мисолҳои зиёде аз насири мустанади Ү. Күхзод тасдик мекунад. Ба қавли ў, маҳз санъатҳои маънавии муболига, тавсиф, ташбех, истиора, киноя ба осори публитистии адаб ҳусну тозагӣ бахшида, завки эстетикии хонандаро афзун гардонидаанд.

Ҳарчанд муҳаққиқ дар фарҷоми ҳар боб ба таври муҳтасар натиҷагириҳояшро менависад, боз дар 12 банди хулосаи диссертатсия, ҳама масъала ва нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшавандаро натиҷагирий кардааст. Дар китобнома теъдоди фаровони сарчашмаҳои илмиву адабӣ ва манбаҳои электронӣ (беш аз 200 адад) оварда шудааст, ки аз дониш ва иттиллои комили диссертант дар пажӯҳиш дарак медиҳад. Чизи муҳимме, ки аз мутолиаи диссертатсия хулоса мешавад, ҳамин аст, ки муаллиф истиқлоли назар дорад ва он дар баҳсу мулоҳизаҳои муаллиф бо бархе муҳаққиқон аён мегардад.

Аз мутолиаи диссертатсия ба таври возех ошкор мегардад, ки муҳаққиқ аз уҳдаи иҷрои кораш хеле хуб баромадааст. Мо ба ин назарем, ки муаллифи ин пажӯҳиш бо таваҷҷуҳи густарда ба корҳои анҷомшуда дар мавриди насри мустанади Ӯрун Кӯҳзод ва истифода аз анвои ҷадиди таҳлилу таҳқиқи осори ҳунарӣ тавонистааст, ки як таҳқиқи тозаро ба ихтиёри насри мустанад ҳавола кунад. Муаллиф қӯшидааст, ки бо диди нав ва то андозае ғайримаъмулӣ бархе масоили мушаҳҳаси насри мустанади Ӯрун Кӯҳзодро матраҳ ва таҳқиқ кунад.

Аз ин рӯ, диссертатсияи Каримова Ҳилола Қодиралиевнаро метавон яке аз таҳқиқоти муҳим дар адабиётшиносии тоҷик үнвон намуд, ки бо равиши ҳос, сабки комилан илмӣ, корбурди маводи фаровон ва сарчашмаҳои муҳимми адабӣ ва илмӣ таълиф шудааст. Аз феҳрасти адабиёт ва автореферати он бармеояд, ки диссертант давоми чанд сол ба ин масъалаи илмӣ машғул шудааст. Аз 11 мақолаи илмӣ, ки ба диссертатсия маҳсусанд, 7-тои он дар маҷаллаҳои тақризшавандада нашр шудаанд ва ин далел ҳам гувоҳи дониши фаровон ва истеъододи баланди диссертант дар кори таҳқиқ аст.

Дар диссертатсияи тақризшавандада дар барабари дастовардҳои илмӣ баъзе нуктаҳои баҳсталаб ва камбудиҳои ҷузъӣ низ ба назар мерерасанд, ки ислоҳи онҳо барои беҳбуди сифати диссертатсия мусоидат ҳоҳад кард. Аз ҷумла:

1. Дар муқаддимаи рисола дар баҳши сарчашмаи таҳқиқ зикри мақолаву ёддоштҳои дустону ҳамкорон, ба андешаи мо, зарурат надорад.

2. Иқтисобҳо дар фасли сеюми боби якум зимни таҳлили романи «Ҳайҷо» зиёд оварда шудаанд. Бехтар мебуд, агар диссертант ба таҳлили роман бештар мепардоҳт.

3. Дар кори диссертатсионӣ аҳёнан такрори андешаҳо (дар фасли якуми боби якум ва фасли якуми боби савум) он ҷо, ки сухан доир ба назарияи насрин мустанад меравад, ба мушоҳида мерасад.

4. Ҳулосаи диссертатсия мукаммалу ҷамъбастшуда бошад ҳам, масоили баррасишаванда дар охири зерфаслҳо ҳамаҷиҳата ҳулосабарорӣ нашудаанд. Ба манфиати кор мебуд, агар ҳар як зерфасл ҳулосаи амиқу мукаммали ҳудро доро мегардид.

5. Ислоҳи галатҳои техникиву имлой, таҳрири дигарбораи забонии кор, ба андешаи мо, муҳим аст ва сифати онро комилтар ҳоҳад кард.

Чунин эродҳо ҷузъӣ буда, ҳаргиз ба сифати рисола таъсир намерасонанд. Мазмун ва муҳтавои рисола бо фишурдаҳои он, ки бо ду забон: тоҷикӣ ва русӣ таълиф гардидаанд, мувофиқати комил дошта, мундариҷаи корро якҷоя бо мақолаҳои таълифнамудаи муаллиф, ки дар маҷмуъ фарогири 11 адад мебошанд, пурра инъикос мекунанд.

Мутобиқати таҳассуси илмии довталаб ба дараҷаи илмӣ.

Диссертатсияи Каримова Ҳилола Қодиралиевна бо ихтисоси илмии интихобнамудаи муаллиф мувофиқат менамояд. Мавзуи диссертатсия ва мазмуну муҳтавои он ба доираи мавзӯъ ва масъалаҳои таҳқиқ, ки дар шиносномаи ихтисоси илмии 6D020500 - Филология (6D020501 - Адабиёти тоҷик) таъйин шудаанд, комилан мувофиқат мекунанд. Автореферати диссертатсия, гузоришҳои илмӣ ва мақолаҳои ба чоп расонидаи Каримова Ҳилола Қодиралиевна муҳтавои асосии диссертатсияро инъикос менамоянд.

Ҳамин тавр, диссертатсияи Каримова Ҳилола Қодиралиевна дар мавзуи «Тасвири бадеии воқеияти иҷтимоӣ дар насрин мустанади Ӯрун Қӯҳзод» ба талаботи бандҳои 31-35-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти № 267 тасдик шудааст, ҷавобғӯ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии

доктори фалсафа (Ph.D) – доктор аз рўйи ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020501 – Адабиёти тоҷик) мебошад.

Такриз дар ҷаласаи кафедраи назария ва таърихи адабиёти Донишгоҳи байналмилалии забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улугзода аз 31-уми марта соли 2023, суратҷаласаи № 8 муҳокима ва тасдиқ гардид. Дар ҷаласаи кафедра иштирок дошт: 16 нафар. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» – 16 нафар, «зид» – нест, «бетараф» – нест.

Раиси ҷаласа:

номзади илми филология, дотсент,
мудири кафедраи назария ва таърихи адабиёти
Донишгоҳи байналмилалии забонҳои хориҷии
Тоҷикистон ба номи Сотим Улугзода

Шамсов Н. С.

Эксперт:

доктори илми филология, профессори
кафедраи назария ва таърихи адабиёти
Донишгоҳи байналмилалии забонҳои хориҷии
Тоҷикистон ба номи Сотим Улугзода

Давлатбеков Л. М.

Котиби илмии ҷаласа:

номзади илми филология, дотсенти
кафедраи назария ва таърихи адабиёти
Донишгоҳи байналмилалии забонҳои хориҷии
Тоҷикистон ба номи Сотим Улугзода

Боев Ш. Э.

Имзоҳои н.и.ф. Н. С. Шамсов, д.и.ф. Л. М. Давлатбеков

ва н.и.ф. Ш. Э. Боев – ро тасдиқ мекунам:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои маҳсуси

ДБЗХТ ба номи Сотим Улугзода

734019, ш. Душанбе, кӯчаи Ф. Муҳаммадиев 17/6

Тел: (+992 37) 232-50-00;

E-mail: shamsov1960@mail.ru

«4»-уми апрели соли 2023.

Осупова Б. Р.